

Foundation of Midwifery Schools as the First Step in the Midwifery Education in Iran (1916-1928)

ARTICLE INFO

Article Type

Historical Research Article

Authors

Karimian A.* MSc

How to cite this article

Karimian A. Foundation of Midwifery Schools as the First Step in the Midwifery Education in Iran (1916-1928). Sarem Journal of Reproductive Medicine. 2018;2(3): 111-119.

ABSTRACT

Introduction Before foundation of the midwifery school, there was no classical education on midwifery and only traditional midwives undertook this responsibility. The lack of knowledge in this field led to the high rate of maternal and neonatal mortality. The aim of this study was to explore a historical period of midwifery education, in which the maternal and neonatal mortality rate decreased. Lack of exploration on the history of midwifery education in Iran and lack of information about its process are the deficits of Iranian medical history. In order to achieve the historical evidence on the midwifery history in Iran, the documents of formal midwifery education available at the National Library and Archives Organization of Iran were reviewed.

Conclusion Midwifery in Iran was performed traditionally and based on the personal experiences of people up to 1919. In this year, Mirza Ahmad Khan Nassiroddowleh, the Minister of Education, ordered that the French high school for girls called "Franco-Prussian" be changed to "Dar-Al-Moallemat" and 10 students of the high school go to the women's hospital 3 days a week to study midwifery and gynecological diseases. Dr. Mathilde Drempe was recruited as a gynecologist to teach them; thus, the midwifery school was founded. After that, even the traditional midwives were requested to pass the exams.

Keywords Midwifery School; Reproductive Health; Midwifery; Nurse Midwives; Traditional Midwives

*Governmental Management Training Center, Tehran, Iran

Correspondence

Address: Sarem Women's Hospital, Basij Square, Phase 3, Ekbatan Town, Tehran, Iran. Postal Code: 1396956111

Phone: +98 (21) 44670888

Fax: +98 (21) 44670432

ali_karymian_2011@yahoo.com

Article History

Received: February 26, 2017

Accepted: June 21, 2017

ePublished: August 15, 2018

CITATION LINKS

[1] Some documents from girl's school, from constitution to Pahlavi dynasty [2] National Library and Archives of Iran. Accession No 24095867 [3] Set of rules and regulations Constitutional Era (1906-1920) [4] National Library and Archives of Iran. Accession No 297015022 [5] National Library and Archives of Iran. Accession No 297022823 [6] National Library and Archives of Iran. Accession No 297015021 [7] 28 thousands days history of Iran and world [8] History of new civilization institutions in Iran [9] Life events [10] Iran's Minister of science and education and culture [11] National Library and Archives of Iran. Accession No 103004 [12] National Library and Archives of Iran. Accession No 297343336 [13] Medical School, pharmaceutical, dental, hospital and related educational institutions Guide [14] Preconditions for the Qajar dynasty and coronation of Reza Khan Pahlavi [15] National Library and Archives of Iran. Accession No 29730946 [16] Salnameye Pars [17] National Library and Archives of Iran. Accession No 29722828 [18] National Library and Archives of Iran. Accession No 29728655 [19] National Library and Archives of Iran. Accession No 29727349 [20] Medicine in History [21] National Library and Archives of Iran. Accession No 297039954 [22] National Library and Archives of Iran. Accession No 52001 [23] Ministry of Education, Iranshahr [24] National Library and Archives of Iran. Accession No 29727342 [25] National Library and Archives of Iran. Accession No 2974685 [26] National Library and Archives of Iran. Accession No 29715037 [27] National Library and Archives of Iran. Accession No 29736114

تشکیل مدرسه قابلیتگی، اولین گام آموزش مامایی در ایران (۱۳۰۷-۱۲۹۵ شمسی)

علی کریمیان * MSc

مرکز آموزش مدیریت دولتی، تهران، ایران

چکیده

مقدمه: قبل از تاسیس مدرسه قابلیتگی، آموزش کلاسیک مامایی وجود نداشت و تنها قابله‌های سنتی این وظیفه را عهده‌دار بودند و ناآگاهی آنان از علم طب موجب مرگ‌ومیر مادران و نوزادان زیادی می‌شد. هدف مقاله حاضر، واکاوی برهه‌ای از تاریخ آموزش مامایی بود که به کاهش مرگ‌ومیر مادران و نوزادان منجر شد. عدم کاوش در تاریخ آموزش مامایی در ایران و عدم اطلاع از روند آن، از جمله نقایص تاریخ پزشکی ایران است. به‌منظور دستیابی به این شواهد از تاریخچه مامایی در ایران، اسناد مربوط به آموزش رسمی مامایی در سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران مرور شد.

نتیجه‌گیری: مامایی در ایران تنها به‌صورت سنتی و بر مبنای تجربه‌های شخصی افراد صورت می‌پذیرفت تا این که در سال ۱۲۹۸ شمسی/۱۳۳۷ قمری به همت *میرزا احمدخان نصیرالدوله*، وزیر معارف، مدرسه متوسطه دختران فرانسوی موسوم به *فراکتو پرسیان* تبدیل به "دارالمعلمت" شد و مقرر داشت که ۱۰ نفر از شاگردان مدرسه مزبور هفته‌ای سه روز به مریض‌خانه نسون رفته، مشغول تحصیل قابلیتگی و امراض نسون شوند و برای تصدی آن خانم دکتر *ماتیلد درمپس* طبیبه زنان استخدام شد. بدین گونه پایه و اساس مدرسه قابگی گذاشته شد و از آن پس حتی قابله‌های سنتی نیز موظف به گذراندن امتحان شدند.

کلیدواژه‌ها: مدرسه قابلیتگی، بهداشت تولید مثل، مامایی، پرستار ماماها، مامای سنتی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۲/۰۷

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۴/۰۱

*نویسنده مسئول: ali.karimian1342@gmail.com

مقدمه

آنچه که ما امروزه در ایران، از عبارت "آموزش‌های عالی" یا "آموزش‌های کلاسیک" فهم می‌کنیم تا قریب به یک قرن اخیر، در حوزه قابلیتگی و مامایی معنای محصلی نداشت. وظیفه بارزهدان زنان و سلامت نوزاد بر عهده قابله‌های عاقله سرد و گرم‌چسبیده‌ای بود که تنها با تکیه بر تجربه و ممارست شخصی به کمک زائو می‌شناختند، همه این تجربه‌ها هم، به مدد سپیدی گیسوی ایشان به دست می‌آمد. نکته دردآلود اینجا است که بسیار هم می‌شد که ناآگاهی این قابله‌ها و محرومیت ایشان از دانش روز، غم‌نامه بلند و تصورناشدنی‌ای را رقم می‌زد. مقاله حاضر با هدف واکاوی برهه‌ای از تاریخ آموزش مامایی است که به کاهش مرگ‌ومیر مادران و نوزادان منجر شد. عدم کاوش در تاریخ آموزش مامایی در ایران و عدم اطلاع از روند آن، از جمله نقایص تاریخ پزشکی ایران است.

پیش از ما، خانم دکتر *الهام ملک‌زاده* مقاله‌ای با عنوان "شغل مامایی در سیستم بهداشتی در دوره رضاشاه" تدوین و چاپ کرده‌اند و به‌اختصار مطالبی در منابع و مآخذ مکتوب، اعم از کتاب‌ها، نشریات و سال‌نامه‌های دوره‌های پیشین نگاشته‌اند، اما به‌مدد اسناد آرشیوی که تاکنون به دست ما رسیده است، تاریخچه دقیق‌تری از آموزش قابلیتگی را در قالب این مقاله ارائه می‌کنیم. به‌منظور دستیابی به این شواهد از تاریخچه مامایی در ایران، اسناد مربوط به آموزش رسمی مامایی در سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران مرور شد. اولین مورد آن، آموزش در سطح مدارس در قالب مدرسه قابلیتگی در سال ۱۲۹۸ شمسی است و پس از آن، برای تدوین مقاله حاضر، همه اسناد مرتبط با موضوع، تا سال ۱۳۰۷ شمسی بازبینی و ارایه شدند. پس از سال ۱۳۰۷ شمسی، این

آموزش‌ها زیر نظر وزارت معارف، قالب و چهارچوب متفاوتی پیدا می‌کنند که تفصیل آن را به فرصت دیگری موکول می‌کنیم و در این رابطه، تنها به اشاره‌ای کوتاه بسنده کردیم.

پس از مشروطیت و ورود ایران به دوران تجدد، مدرسه‌های بسیاری، تحت‌عنوان "متوسطه ذکور" و "اناث" و مدرسه‌های "عالی" دایر و بر تعداد این مدرسه‌ها سال‌به‌سال افزوده می‌شد، به‌طوری که این همه را از هیچ رو، نمی‌شد با ادوار گذشته قیاس کرد. برای مدارس هر سال لوازم و تجهیزات نو می‌خریدند، بناهای جدید در اطراف و اکناف مملکت ساخته شده و انسان‌های دانا و بصیر را به معلمی استخدام می‌کردند. مدارس عالی به مانند طب، حقوق، دارالمعلمین، مدرسه صاحب‌منصبی نظام، مدرسه فلاحت، دندان‌سازی، دواسازی و قابلیتگی، صنایع مستظرفه و موسیقی، هر سال نسبت به سال گذشته کامل‌تر می‌شد و تعداد معلمان و شاگردان آن، مادام بیشتر می‌شد. شعبه تجارت در مدرسه عالی حقوق دایر شد، مدرسه عالی فلاحت با معلمان اروپایی افتتاح شد و مدرسان اروپایی برای مدارس متوسطه و عالیه استخدام شدند^[۱]. در یکی از اسناد مربوط به تاریخ ۲ برج دلو، لویی‌بیل ۱۳۳۵ قمری و بعد از آن، آمده است:

"مبلغ ۳۳۷۵ تومان حقوق یک نفر معلم طبیب فرنگی در جزو بودجه هذلسنه، لویی‌بیل، [در] وزارت معارف منظور [شد]. در اول سال هذلسنه، بر حسب پیشنهاد آن وزارت جلیله و تصویب هیات وزرا اعظام، مقرر شد نصف از مبلغ مزبور که بالغ به مبلغ ۱۳۷۵ تومان و پنج‌هزار می‌شود، برای یک نفر قابله و چهار نفر پرستار تخصیص شود. در تاریخ ۱۱ برج اسد، درخواست مبلغ مذکوره صادر و به کمیسیون تطبیق حوالجات ارسال شد. کمیسیون مبلغ ۸۴۳ تومان و ۷۵۰۰ دینار آن را که از بابت شش‌ماهه اول سال بود تصدیق و بقیه را که مبلغ ۸۴۳ تومان و ۷۵۰۰ دینار [می‌شود]، مطابق شرحی که در ورقه درخواست اشعار داشته‌اند، در آخر سال تصدیق خواهند نمود، چون دو ماه بیشتر به آخر سال نمانده و به‌طوری که کمیسیون اشعار داشته، در موقعی که آخر سال باشد تصدیق خواهند نمود. چنانچه اجازه می‌فرمایند، حواله مبلغ صادر در وجه آن تادیه گردد تا در آخر سال ورقه درخواست برای تصدیق به کمیسیون ارسال شود، منوط به امر است.

[حاشیه:] اینجا تصریح نشده است که شش‌ماهه اول پرداخته شده‌است یا خیر و آیا مبلغی که باید فعلاً تا آخر هذلسنه حواله شود چه میزان است؟

[مضاب]: ۹۵/۱۱/۴

حقوق یک نفر قابله و چهار نفر پرستار از بابت هذلسنه، لویی‌بیل ۱۶۸۷/۵ تومان، از وزارت معارف درخواست صادر شده، شش‌ماهه اول که به تصدیق شده و مبلغ آن ۸۴۳/۷۵ تومان است؛ چنانچه اجازه فرمایند حواله شود. شش ماه دوم هذلسنه پس از تصدیق، کسب تکلیف می‌شود.

شش‌ماهه اول هذلسنه حواله شود.

وزارت معارف و اوقاف، اداره محاسبات، دایره مراسلات، نمره ۶۷۳۴، تاریخ ۲۷ برج جدی لویی‌بیل ۱۳۳۵ قمری

وزارت جلیله مالیه، بر طبق بودجه مصوبه وزارت معارف، حقوق یک نفر معلم طب فرنگی که مبلغ آن ۳۳۷۵ تومان است، برای دو نفر قابله تخصیص شده. وزارت معارف بر حسب پیشنهاد آقای *امیراعلم*، نصف مبلغ مزبور، عجالاً برای یک نفر قابله و چهار نفر پرستار تصویب کرده، و ورقه درخواست به نمره ۶۵ در تاریخ ۱۱ اسد، لویی‌بیل فرستاده است، متأسفانه وجه آن حواله نشده، اینک که از مقام منبع ریاست وزرا اعظام، شرحی به آن وزارت‌خانه مرقوم شده،

می‌دارد، این کمیته، قریب بیست سال است که در همدان مشغول به معالجه امراض زنانه بوده و در عرض این مدت، همه قسم معالجات با نهایت دقت و مواظبت، موافق دستورات طبیه نموده‌ام ترتیب مداوا و معالجه فانیه را هم اکثر اطبا و دکترهای محترم این شهر دیده و مشاهده نموده‌اند. در جوف ذریعه، استشهادهای است که فانیه از آقایان دکترهای محترم نموده‌ام و جواب مرقوم داشته‌اند؛ ارسال حضور مبارک می‌شود که ملاحظه فرمایید. حال، بنا بر مقررات و قوانین موضوعه، وزارت جلیله معارف، هر طبیب یا طبیبه، باید تصدیق دولتی داشته و مشغول به خدمت باشد، کمیته نیز از آن حضرت محترم تمنا دارم برای اینکه مخالف قوانین وزارت جلیله رفتار نکرده باشم، مرحمت فرموده، تصدیق دولتی از برای فانیه از مرکز نخواهید که با داشتن تصدیق رسمی، مشغول به خدمت هم‌نوع باشم. زیاده ایام، عزت مستدام.

فانیه خدیجه صبیح حافظ‌الصحه [5].

به‌دنبال امتحان قابله‌های تجربی و احراز شرایط لازم، تصدیق‌نامه‌ای به قابله‌های تجربی اعطا می‌شد که بدون آن، اجازه فعالیت نداشتند (تصویر ۱).

پس از این دوران، اداره بلدیه، از فعالیت قابله‌های بدون تصدیق‌نامه جلوگیری کرد، در این رابطه، در یکی از اسناد، چنین آمده است:

"وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، اداره کل معارف تعلیمات عالییه، نمره ۲۵،۶۷۲ برج سرطان [تیر] ایت‌بیبل ۱۳۰۱ شمسی

راپرت به مقام منبع وزارت جلیله، دامت شوکت

اخیراً اداره بلدیه برای جلوگیری از قوایل بی‌تصدیق‌نامه، اقداماتی کرده و چون اغلب این قوایل، استشهاداتی و تقاضای صدور اجازه‌نامه می‌کردند، اداره معارف، نماینده از اداره بلدیه دعوت کرده و آقای مدیر اداره صحیه در تاریخ ۲۵ برج سرطان، ایت‌بیبل، ۱۳۰۱ شمسی، کمیسیونی تشکیل و آن کمیسیون چنین رای دادند:

۱- اعلانی از طرف اداره معارف منتشر شود که از اول اسد تا اواخر برج، کلیه قوایل اسم خود را باید در دفتری که اداره معارف ترتیب خواهد داد، ثبت نمایند. در تهران کمتر از ده سال عمل و سی‌وپنج سال سن و مئنتها شصت و پنج سال بیشتر، نداشته باشند.

۲- برای تعلیم لوازم کار قابلگی، هفته‌ای دو درس در سالن دارالفنون داده شود، مدت درس، از اول تا آخر عقرب خواهد بود (در صورتی که مریض‌خانه نسوان باز شود، درس در مریض‌خانه داده خواهد شد).

۳- دکتر س. فراسکینا تدریس را عهده‌دار خواهد بود و دستور چاپی آقای دکتر احیاالملک را هر یک از قوایل باید بگیرند.

۴- پس از انقضای مدت مندرجه در ماده دو، قوایل باید امتحان داده، اجازه‌نامه تحصیل نمایند.

۵- هیچ قابله‌ای، حق در دوادادن از داخل و حق عملیات ندارد (شست‌وشو جزء عملیات محسوب نمی‌شود).

۶- تا موقع امتحان، ترتیب فعلی جاری خواهد بود و متعرض قوایل نخواهند شد.

۷- پس از انقضای یک ماه اول برای ثبت اسامی معین‌شده، هیچ قابله [ای] دیگر برای درس پذیرفته نخواهد شد و از عمل قابلگی محروم است.

علی‌اکبر/دور [6] (تصویر ۲).

بدان وسیله زحمت داده و خواهش می‌کنم فوراً حواله مزبور فرستاده شود تا کار مریض‌خانه به انجام رسد.

[امضاء]: مرتضی‌قلی ممتازالملک [مهر]: وزارت معارف، اوقاف و صنایع مستظرفه

ریاست وزرا، نمره ۳۷۳۳، تاریخ ۱۳ برج جدی ۱۳۳۵ قمری

وزارت جلیله مالیه، حقوق طبیبه و پرستارهای مریض‌خانه نسوان را موافق تصویبی که شده است قدغن نمایید، زودتر تادیبه و پرداخت و وسایل آسایش آنان را فراهم نمایند.

[مهر]: ریاست وزرا [امضاء]: حسن وثوق‌الدوله

[حاشیه]: اداره محاسبات، اطلاعات خود را مرقوم دارند. ۹۵/۱۱/۱ به عرض رسد [2].

امتحان گرفتن از قابله‌های تجربی

در ۳ جمادی‌الثانی ۱۳۳۹ قمری، در پی نظم و نسق گرفتن مراکز تعلیم و تربیت نیروی انسانی، قوانینی برای مشاغل و حرفه‌های گوناگونی که همچنان با روش سنتی کار می‌کردند وضع شد؛ از جمله آنها قانون طبابت، دندان‌سازی و قابلگی بود:

"در ۳ جمادی‌الآخر ۱۳۳۹ قمری، شنبه، ۲۳ بهمن، ۱۲۹۹ شمسی، قانون طبابت به تصویب رسید و طبق:

ماده ۱: هیچ کس در هیچ نقطه ایران، حق اشتغال به هیچ یک از فنون طبابت و دندان‌سازی ندارد، مگر آن که از وزارت معارف اجازه‌نامه گرفته و به ثبت وزارت داخله رسانیده باشد.

ماده ۲: در آتی، اسنادی که وزارت معارف آن را رسماً شناخته و به صاحب آن اجازه‌نامه خواهد داد، از این قرار است: اولاً تصدیق‌نامه‌هایی که در مملکت ایران توسط مدارس طبی دولت داده می‌شود، ثانیاً تصدیق‌نامه طبی دولتی ممالک خارجه و غیره.

ماده ۸: از تاریخ نشر این قانون، تا مدت سه سال، هر سال دو نوبت در بهار و پاییز، یک کمیسیون در وزارت معارف منعقد خواهد شد، برای اینکه مطابق ماده پنج این قانون، اشخاصی را که بیش از پنج سال و کمتر از ده سال، در تهران طبابت کرده و هیچ نوع تصدیقی ندارند و خود را به کمیسیون مذکور در ماده قبل معرفی نموده‌اند به معرض امتحان درآورند. کمیسیون مزبور مرکب خواهد بود:

اولاً از معلمین رسمی طبی دارالفنون، ثانیاً از چهار نفر از اطبای معروف، ثالثاً از یک نفر نماینده وزارت معارف که رییس کمیسیون خواهد بود. تعیین اشخاص مذکور با وزارت معارف است [3].

پس از آنچه که در اینجا آوردیم باید اضافه کنیم که علاوه بر اطبا، همه شاغلان در صحیه، موظف به ارایه مدارک معتبر مطابق قانون یا ملزم به امتحان شدند. طبیعی است که قابله‌ها هم مستثنی از این قانون نبودند و بدین ترتیب در ۱۸ عقرب (آبان) ۱۳۰۰ شمسی، رییس‌الوزرا، کسانی را که سال‌ها قابلگی می‌کردند به شرکت در امتحانات قابلگی موظف کرد (جدول ۱) [4].

از جمله اسنادی که از این رویداد بازمانده، تقاضای خدیجه‌خانم صبیح حافظ‌الصحه است که به تاریخ ۳۰ برج میزان (مهر)، ایت‌بیبل ۱۳۰۱ شمسی، به اداره معارف ارسال شده است:

"وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، اداره معارف همدان، سواد تقاضای خدیجه‌خانم صبیح حافظ‌الصحه، نمره ۴۰۳، به تاریخ ۳۰ برج میزان، ایت‌بیبل ۱۳۰۱ شمسی. حضور مبارک حضرت مستطاب اجل، آقای ریاست محترم اداره معارف و صنایع مستظرفه، دام اقباله، مشرف شود، با کمال توقیر و اعظم، معروض

نمره ترتیب	اسم قابله	اسم پدر	محل اقامت	سن	مدت عمل	ملاحظات
۱	حاجیه خانم	حافظ الصحه	تهران، خیابان فرمانفرما محکمه دکتر طاهرخان	۴۵	۱۵	سجل احوال با هر نمره ۶۲
۲	گوهرخانم مشهور به زن مشهدی مهدی	آقا رجب علی فیضی	خیابان شاه آباد کوچه مشار السلطنه	۵۳	۳	نمره ۲۹۹ دولت نمره ۵۶
۳	زهراخانم عروس ننه خانم قابله	مشهدی اسمعیل	کوچه شمس العلماء پارک ظل السلطان	۳۶	۱۰	
۴	شاه باجی خانم	حاج محمدعلی	چهار راه آقا شیخ هادی	۵۵	۲۵	نمره ۱۳۷
۵	معصومه خانم	مشهدی رضا	تکیه حاج رجب علی سنگلج	۵۰	۳۰	
۶	دختر حاجی قاسم	مرحوم حاجی قاسم	محلہ قنات آباد کوچه مقدس	۷۰	۳۰	نمره ۱۳۲
۷	حبیبیه برادرزاده نبات قابله	استاد اسحق معمار کلیمی	تکیه عودلاجان	۵۰	۳۰	نمره ۱۳۵
۸	بی بی جان عروس نبات	ابراهیم کلیمی	سرچنگ	۴۵	۲۰	نمره ۱۳۶
۹	صفورا	حکیم هاشم کلیمی	تکیه رضاعلی خان	۳۵	۱۰	نمره ۱۳۵
۱۰	سکینه خانم معروفه به خانم ماما	مشهدی محمدعلی	کوچه با جمالوها	۵۰	۳۰	
۱۱	گلین خانم قابله اقدس	کربلایی حسین	سنگلج جنب خانه شریف الدوله	۷۰	۵۰	
۱۲	زیورخانم کلیمی دختر نبات	یوسف نبات	سه راه دانگی پامنار	۳۵	۱۵	نمره ۱۳۲
۱۳	شهربانو خانم عروس بابا زارعی	غلامرضا	خیابان عین الدوله	۳۵	۱۵	
۱۴	شاه باجی	مشهدی صادق	جنب قهوه خانه مرحوم آقا غلامحسین	۴۸	۱۹	
۱۵	خانم باجی قابله	میرزا حسن	جنب حمام سقا باشی خیابان معین الدوله	۴۸	۲۰	
۱۶	گلین باجی قابله	مشهدی هادی	کوچه جنب سربازخانه خیابان ماشین	۴۰	۲۰	
۱۷	بگیم جان	اسحق کلیمی	محلہ کلیمی ها منزل دولت بابا	۴۰	۱۰	
۱۸	گلین خانم	کربلایی محمدکریم	مسجد حوض	۵۵	۳۰	
۱۹	ربابه خانم	حاج محمد اسماعیل	مسجد حوض	۴۰	۱۵	
۲۰	ملک جهان	حسن کرمانی	خیابان عین الدوله جنب یخچال	۵۰	۳۵	
۲۱	ملوک خانم عروس بابا زارعی	محمد حسن بیگ	خیابان عین الدوله	۳۰	۱۰	
۲۲	دختر آقا	آقا سیدحسین	سر تخت کوچه بدیع الملک	۴۵	۲۵	

در ۲۳ مرداد ۱۳۰۵ شمسی، بخش نامه‌ای از طرف حکومت، مبنی بر ممانعت از اطبای بی‌اجازه صادر شد [7]. در ۶ شهریور همان سال، وزارت معارف ضمن یک متحدالمال (بخش نامه‌ای) به عموم ادارات و معارف ایالات و ولایات ابلاغ کرد و قدغن شد که به اطبای دیپلم، "دکتر" اطلاق نشود و سایر اطبا، اعم از مجاز و غیرمجاز، حق استعمال کلمه "دکتر" را روی تابلو و اوراق کار ندارند و متخلفین از این دستور، مورد تعقیب قانونی واقع شوند [7].

دارالمعلمین، پایه گذار مدرسه قابلگی

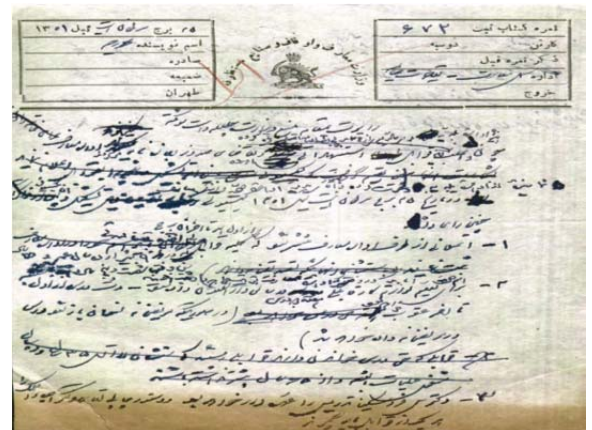
در سال ۱۲۹۸ شمسی/۱۳۳۷ قمری، میرزا احمدخان نصیرالدوله، وزیر معارف، مدرسه متوسطه دختران فرانسوی، موسوم به "فراکتو پرسیان" را که در سال ۱۳۲۳ قمری دایر شده بود، به دارالمعلمیات تبدیل کرد [8]. مقرر شد که ۱۰ نفر از شاگردان مدرسه مزبور، هفته‌ای ۳ روز به مریض خانه نسوان بروند و مشغول تحصیل قابلگی و امراض نسوان شوند. دوره دارالمعلمیات، پس از اخذ تصدیق نامه ۶ ساله ابتدایی، ۴ سال بود که ۳ سال اول، دروس متوسطه تدریس می‌شد و شاگردان در سال چهارم اصول تعلیم و تعلم را فرا می‌گرفتند [9].

محل مدرسه قابلگی

محل اولیه دارالمعلمین در خیابان شاه (نادری)، ابتدای کوچه نویهار بود. مدرسه فقط ۲ کلاس داشت، یکی کلاس ابتدایی و دیگری کلاس عالی. مقصود از کلاس ابتدایی، کلاسی بود که در آن، دروسی برای تربیت معلمان مدارس ابتدایی تدریس می‌شد و کلاس عالی هم برای تربیت معلم، در سطح دبیرستان‌ها بود. بعد از این محل، مدرسه به عمارت شرکت فرهنگ، واقع در تخت زمرد

تصویر (۱) نمونه فرم

تصویر (۲) راپرت وزارت معارف برای جلوگیری از فعالیت قابله‌های بی‌تصدیق نامه در سال ۱۳۰۱ شمسی

دیگر تدریس نمایند، در عوض تشویق به ما گفته می‌شود دیپلم قابلگی بگیریم و تا این اندازه قانع شدیم که چهارده سال عمر خود را تلف کرده‌ایم] و امروز قابله هستیم و حال آن که دوره تحصیل قابلگی فقط دو سال بیشتر نیست و ما هم برای تحصیل قابلگی به مریض‌خانه نیامده و حاضر نبودیم. بنابراین تمنا داریم امر و مقرر فرمایید یک سال و نیم دیگر را هم تحصیل نموده و خانم دکتر درمپس، که بی‌نهایت در تربیت ماها، بذل جهد فرموده‌اند، تدریس کرده تا بعد از این مدت قلیل در امراض زنانه متخصص [شویم] و به طوری که در ابتدا به ما وعده داده شده بود، بتوانیم به نسون این مملکت خدمتی کرده باشیم. در خاتمه از مراتب معارف دوستی حضرت اشرف استعانت طلبیده و انتظار داریم برای تشویق ما که فعلاً هم مشغول خدمت هستیم، امر فرمایید دوره تحصیلات خود را چنان که عرض شد که یک سال و نیم باقی است و برای دولت هیچ مستلزم حرفی نخواهد بود، خاتمه داده و راضی نشوند ماها که از هر جهت ابواب سعادت به رویمان مسدود است از چهار سال تحصیل خود هم نتیجه بگیریم و مایوس نشویم.

[امضاها]: نجم‌آبادی، عذرا صفوی، حشمت مختاریان، نصرت گل‌سرخ، بتول فیلی، خاتون حاجی‌موسی و نیره حکیم‌معروف [حاشیه]: اداره کل معارف، توجهی نموده جواب مساعد صادر شود؛ اقدامی هم لازم است از طرف وزارت معارف می‌شود[15].

در سال ۱۳۱۱ شمسی، معلمان مدرسه از این قرار بودند: *علیم‌الملک فرهمندی*، رییس مدرسه و معلم حفظ‌الصحه؛ *دکتر امیراعلم*، معلم افتخاری تشریح توصیفی؛ *دکتر اعلم‌الملک*، امراض عمومی؛ *دکتر حکیم‌الملک*، معرفه‌الاعضا؛ *دکتر معاون*، رییس قسمت قابلگی و امراض زنانه و دست آخر، ناظمه مدرسه، خانم *ملک حسابی*[16]. در مجموع، معلمان مدرسه قابلگی از بدو تاسیس تا سال ۱۳۱۵ که مدرسه قابلگی به آموزشگاه عالی مامایی تغییر نام داد، عبارت بودند از: *دکتر سعید مالک*، *دکتر بیونس افروخته*، *دکتر علی‌خان علیم‌الملک فرهمندی*، *دکتر امیراعلم*، *دکتر حکیم‌اعظم*، *دکتر اعلم‌الملک*، *دکتر معاون*، *دکتر ابوالقاسم بختیار*، *دکتر جهان‌شاه صالح* و خانم‌ها: *مادام فراسکینا*، *دکتر ماتیلد درمپس*، *دکتر پن*، *دکتر سرکیسیان*[13]. همچنین در درس عملی که در مدرسه قابلگی تدریس می‌شد، علاوه بر اطبایی که گفتیم، *عینی‌خانم نجم‌آبادی* و *عذراخانم صفوی*، طبیبه اول مریض‌خانه نسون نیز مشارکت داشتند[16].

شرایط تحصیل در مدرسه قابلگی

در سال ۱۳۰۲ شمسی، طبق تصمیم شورای عالی معارف، محصلان و داوطلبان فن قابلگی باید دارای تحصیلات ۳ سال اول متوسطه باشند و برای این امر، باید دیپلم ۳ساله سیکل اول متوسطه را ارایه دهند یا این که از عهده امتحانات "لازمه" برآیند. در هر صورت، داوطلبان ملزم به برآمدن از عهده امتحان شیمی، فیزیک و زبان فرانسه بودند[17].

در ۲۹ جدی (=دی) ۱۳۰۳ شمسی، بر حسب تقاضای *دکتر امیراعلم*، کفیل مریض‌خانه نسون برای خانم *زینت دانشور*، انترن مریض‌خانه دولتی و از طرف *دکتر ماتیلد درمپس* برای *رعناخانم*، انترن مریض‌خانه نسون که از شاگردان ممتاز مدرسه قابلگی بودند، تقاضای مدال درجه دوم علمی شد[18].

در سال تحصیلی ۱۳۰۵ شمسی، بنا بر نظر *دکتر علیم‌الملک*، معاون مدرسه طب، اعلان افتتاح مدرسه قابلگی در جراید منتشر شد. شرایط ورود، بدین شرح اعلام شد:

"وزارت داخله، صحیه کل مملکتی، شماره ۳۸۷۳، سال ۱۳۰۵

کوچه سهم/ملک انتقال یافت. ریاست دارالمعلمین با *ابوالحسن فروغی* و نظامت آن با *اسمعیل مرآت* بود. فروغی قریب ۱۰ سال از ۱۲۹۸ تا ۱۳۰۷ شمسی مدرسه را اداره کرد[8]. *نصیرالدوله*، وزیر معارف، به منظور تربیت قابله، دستور داد دو نفر از شاگردان، هفته‌ای ۳ روز برای فراگرفتن دروس مربوط به بیماری‌های زنان و فن قابلگی به بیمارستان نسون بروند[10]. طبق گزارش *کلونیه*، رییس صحیه کل مملکتی، در مریض‌خانه نسون به منظور بسط معلومات عملی محصلان قابلگی، قسمت مخصوصی برای مریض‌خانه جدیدالتاسیس نسون در نظر گرفتند. او می‌نویسد: "محصلات قابلگی، تعلیمات علمی عالی می‌یابند ولی کارهای عملی آنها کافی نیست، زیرا در دو زایشگاهی که کار می‌کنند، وضع حمل خیلی کم است. زایشگاهی که برای مریض‌خانه جدیدالتاسیس در نظر گرفته شده [است]، این نقص را به خوبی رفع خواهد کرد[11]."

معلمان مدرسه قابلگی

در ابتدا، معلم مدرسه، *مادام س. فراسکینا*، طبیبه مریض‌خانه نسون بود[12]. در آن زمان، عده زنان بارداری که برای وضع حمل به بیمارستان نسون مراجعه می‌کردند بسیار اندک بود و فقط گاهی در موارد زایمان غیرطبیعی، ناگزیر زائو را به بیمارستان می‌آوردند و در این شرایط، هر ۱۵ تا ۲۰ روز، فقط یک زایمان انجام می‌شد. پس از *مادام فراسکینا*، سه نفر قابله اروپایی، به نام‌های *دکتر درمپس*، *دکتر پن* و *دکتر سرکیسیان* به‌مرور در مریض‌خانه نسون مشغول به کار و تعلیم فن قابلگی شدند[13].

دکتر ماتیلد درمپس، پزشک و دانشجوی سابق مدرسه زبان‌های شرقی بود، او در مورد فعالیتش در ایران می‌نویسد: "هنگامی که من وارد ایران شدم، دولت وثوق‌الدوله بر مصدر قدرت بود و ابراز علاقه بیشتری نسبت به استخدام کارمندان خارجی نشان می‌داد، تا اینکه بعد از آن، دولت‌های ملی‌گرا زمام امور را در دست گرفتند[14]. او در بخش دیگری از گزارشش که باید مربوط به سال‌های پس از انتقال سلطنت قاجار به پهلوی باشد، می‌نویسد: "باید حضورتان عرض کنم تا یک سال دیگر در این کشور باقی خواهم ماند و ایرانیان در نظر دارند مرا نگه دارند، زیرا که صحبت از انتقال مدرسه قابلگی به مدرسه طب در میان است[14]."

برای استخدام خانم *درمپس*، شورای عالی معارف، درخواستی را با متن ذیل به وزیر معارف ارسال کرد:

"مقام منبع، حضرت اشرف، آقای *مشارالدوله* وزیر معارف و اوقاف دامت عظمته؛

چنانچه البته خاطر مبارک است، پنج سال قبل که خانم دکتر *درمپس* استخدام شدند و مریض‌خانه نسون تاسیس شد، از طرف آن وزارت جلیله، امضاکنندگان ذیل را که تحصیلات مقدماتی و متوسطه خود را تمام کرده و دارای دیپلم متوسطه هستیم به مریض‌خانه معرفی نمودند که مشغول تحصیل طب شده در امراض زنانه متخصص شویم. خصوصاً اولیای محترم وزارت جلیله معارف به ما اطمینان دادند که کمال مساعدت را برای خاتمه تحصیلات ما مبذول خواهند فرمود. ما هم به اطمینان اینکه طبیبه خواهیم شد و بعد از خاتمه تحصیلات می‌توانیم به نوع خود خدماتی بنماییم، مشغول تحصیل [شدیم] و تا این تاریخ، چهار سال و نیم است که با توجهات خانم دکتر *درمپس*، تحصیل [کرده‌ایم] و در مریض‌خانه هم عملیات دیده‌ایم] و فقط یک سال و نیم دیگر باقی است که تحصیلات ما تمام شود.

اینک تا آن که خانم دکتر *درمپس* هم حاضر هستند یک سال و نیم

اعلان مدرسه قابلیتگی: دروس مدرسه قابلیتگی از اول مهرماه ۱۳۰۵ شروع خواهد شد و داوطلبان باید دارای اوراق ذیل باشند:

درسی با قید تاریخ برگزاری ارایه شوند. پس از این بود که برنامه درسی قابلیتگی، انتظام خاص خود را یافت. شرح "پروگرام" کلاس قابلیتگی از این قرار است:

- ۱- سجل احوال (سن ۱۸ سال)
- ۲- تصدیق حسن اخلاق از مدرسه [ای] که از آن خارج شده‌اند.
- ۳- تصدیق مدرسه عالی متوسطه با امتحانات مدرسه سه‌ساله متوسطه
- ۴- امتحان فیزیک، شیمی به فرانسه مطابق پروگرام مدرسه اشخاصی که دارای تصدیق سه سال متوسطه نیستند، مجبور به دادن امتحانات سه‌ساله مذکور خواهند بود و باید روز سه‌شنبه ۵ مهر، ساعت سه بعدازظهر در مدرسه قابلیتگی حاضر باشند. دفتر مدرسه مریض‌خانه نسون در ۲۵ الی آخر شهریور، همه‌روزه از چهار به ظهر تا ظهر، به‌غیر از ایام تعطیل، برای ثبت اسامی داوطلبان مفتوح خواهد بود [19].
- ۵- القاح و تشکل رشیم
- ۶- اغشیه، مایع آمینوس، حبل سروی مشیمه
- ۷- تعریف حاملگی و مدت حمل
- ۸- تغییرات عضویه مادر هنگام حمل، تغیر در جهاز هاضمه، دورانی، بولی، عصبی، جلدی، عظمی، مفصلی، احوال عمومی، تغذی
- ۹- وضعیت حامله در سرپایی، تغییرات جهاز تناسلی، رحم، جامت، سعه، ثقلت، تخامت، قوام، شکل، موقع، استقامت، با مجاورت اعضا، نسج رحم، پریتون طبقه عضلیه، غشای مخاطی
- ۱۰- تغییرات عنق رحم: جسامت، شکل، موقع، قوام، فوهات، نسج عنق رحم، طبقه عضلیه، غشای مخاطی
- ۱۱- هیات عمومی رحم در اواخر حمل: حساسیت، تخرشیت، توتو، تقلص
- ۱۲- تغییرات ملحقات رحم، رباطهای رحم، نفین فاللوپ، مبیض، فرج، اتفاقات حوصله، توتریطن، جلد بطن، سره لکه‌های جلد، تغییرات ثدیان
- ۱۳- نشانه و علامت‌های حمل: تشخیص حمل، قبل از چهار ماه و نیم، بعد از چهار ماه و نیم، تشخیص ماه حاملگی، حفظ صحت حمل

۱۴- حفظ صحت حمل

۱۵- ولادت، اقطار حوصله، راس جنین، دوران جنین، عنق جنین، جذع جنین، جهازات جنین

۱۶- اعتلافات و وضعیت جنین، اسباب ولادت

۱۷- نشانه‌های ولادت و محاض

۱۸- اعتلان قمی: اسباب اعتلان قمی، تشخیص اعتلان قمی، تشخیص وضعیت مختلفه اعتلان قمی، اشکالات در تشخیص اعتلان قمی، میخانیکت، ولادت در اعتلان قمی، حالات غیرطبیعی در میخانیکت ولادت، سیر محاض در اعتلان قمی، انجام در اعتلان قمی

۱۹- اعتلان وجهی: حالت غیرطبیعی در میخانیکت ولادت اعتلان وجهی، سیر محاض در اعتلان وجهی، انذاد در اعتلان وجهی، تغییرات شکلیه راس جنین در اعتلان وجهی، خط حرکت در اعتلان وجهی

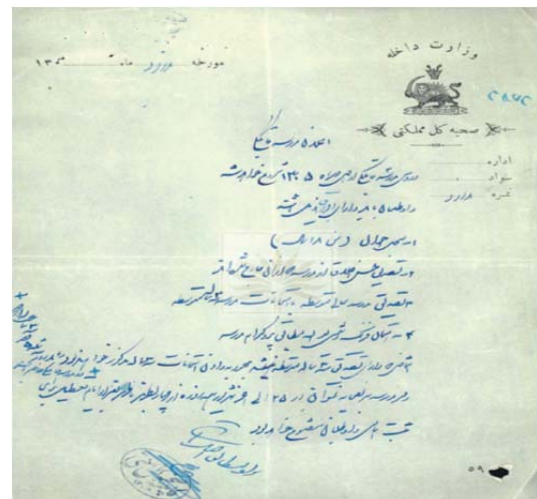
اشکالات در تشخیص اعتلان وجهی، میخانیکت ولادت در اعلانات وجهی، حالات غیرطبیعی در میخانیکت ولادت اعتلان وجهی سیر محاض در اعتلان وجهی، انذاد در اعتلان وجهی، تغییرات شکل راس جنین در اعتلان وجهی، خط حرکت در اعتلان وجهی

۲۰- اعتلان وجهی اسباب اعتلان وجهی، تشخیص اعتلان وجهی، وضعیت مختلفه، اعتلان وجهی، اشکالات در تشخیص اعتلان وجهی، میخانیکت ولادت در اعتلان وجهی، حالات غیرطبیعی در میخانیکت ولادت اعتلان وجهی سیر محاض در اعتلاهی وجهی، انذاد در اعتلان وجهی، تغییرات شکل راس جنین در اعتلان وجهی، خط حرکت در اعتلان وجهی

۲۱- اعتلان مقعدی تام، اسباب اعتلان مقعدی تام، تشخیص اعتلان مقعدی تام، تشخیص وضعیت مختلفه مقعدی تام،

۴- امتحان فیزیک، شیمی به فرانسه مطابق پروگرام مدرسه اشخاصی که دارای تصدیق سه سال متوسطه نیستند، مجبور به دادن امتحانات سه‌ساله مذکور خواهند بود و باید روز سه‌شنبه ۵ مهر، ساعت سه بعدازظهر در مدرسه قابلیتگی حاضر باشند. دفتر مدرسه مریض‌خانه نسون در ۲۵ الی آخر شهریور، همه‌روزه از چهار به ظهر تا ظهر، به‌غیر از ایام تعطیل، برای ثبت اسامی داوطلبان مفتوح خواهد بود [19].

هیات ممتحنه امتحان داوطلبان عبارت بودند از: آقایان مرآت (رییس تعلیمات مرکز)، فهیمی (رییس تعلیمات عالییه)، میرزا غلامحسین رهنما و میرزا محمودحید، معلمان دارالفنون [19]. برای امتحان مجدد از شاگردان رده‌شده از آقایان دکتر علیم/الملک از طرف مدرسه طب و دکتر لقمان‌الدوله، دعوت به عمل آمد که در ۲ ساعت مانده به ظهر، در روز یکشنبه سوم مهرماه، در مریض‌خانه نسون، از آنان امتحان گرفته شود و کلاس‌های سال تحصیلی جدید نیز از همان روز آغاز شد (تصویر ۳) [19].

تصویر ۳) شرایط گزینش مدرسه قابلیتگی سال ۱۳۰۵ شمسی

دروس مدرسه قابلیتگی

طبق اسناد موجود، در بدو امر، مادام س. فراسکینا، طبیبه مریض‌خانه نسون، عهده‌دار تدریس مدرسه قابلیتگی بود. او دستور چاپی دکتر احیا/الملک را تدریس می‌کرد [6] پس از آن، دکتر ماتیلد درمپس استخدام شد. دکتر درمپس در سال‌های ۱۲۹۹ و ۱۳۰۰ شمسی، طبیبه اول مریض‌خانه دولتی نسون بود و کتابی تحت عنوان "اصول حفظ‌الصحه قابلیتگی جدید" را براساس دروسی که در مریض‌خانه دولتی نسون، برای قابله‌های شهر تهران تدریس می‌شد، به زبان فرانسه تالیف کرد. پس از او، دکتر مهذب/السلطنه، رییس مریض‌خانه دولتی نسون، این اثر را از فرانسه به فارسی ترجمه کرد و در همان سال در مطبعه فاروس تهران به چاپ رسید. از آن پس، این کتاب پایه دروس قابلیتگی شد. سرعنوان‌های این کتاب، براساس متنی مرتب شده‌اند که قرار بوده است در ۱۷ جلسه

البته جدا از آنچه که به عهده اداره صحتیه کل مملکتی بود، از نظر قانونی، مسئولیت تصدیق‌نامه‌ها و امتحان از محصلان، بر عهده وزارت معارف بود. در یکی از اسناد آمده است:

"وزارت معارف اوقاف و صنایع مستظرفه، مدرسه علوم عالییه طب و دواسازی، نمره ۳۶/۴۱، به تاریخ ۲۹ برج دی‌ماه ۱۳۰۵ شمسی خدمت ذی‌شوکت ریاست محترم کل معارف دام اجلاله

چون مسئولیت تصدیق‌نامه و امتحان محصلات مریض‌خانه نسوان را قانوناً به عهده وزارت جلیله معارف محول نمی‌داند و چون وزارت جلیله این مسئولیت را به مدرسه طب رجوع فرموده بودند، لهذا متذکر می‌شود که پروگرام تحصیلات محصلات مریض‌خانه نسوان باید به فوریت، به شورای معلمین ارایه داده شود که بعد از تصویب، به وزارت جلیله تقدیم [شود] تا در شورای عالی معارف تکلیف قطعی امتحانات نسوان داده شود، والا مدرسه طب نمی‌تواند تصدیق‌نامه محصلاتی را که معلومات آنها را کافی نمی‌داند تصدیق و امضا کند. البته تصمیمی از طرف اداره کل معارف گرفته خواهد شد که این اشکالات را مرتفع نماید.

زیاده جسارت [امضا]: محمدحسین لقمان‌الدوله /دهم[22]"

طبق این قانون تمرکز موسسات صحتی مملکتی، اداره کل صحتیه در بهمن‌ماه ۱۳۰۵ شمسی به تصویب رسید. کلیه موسسات صحتی مملکتی و بلدیه و صحتیه و نظمیه‌ها و موسسه پاستور در (اداره کل صحتیه) که در آن برهه جزو تشکیلات وزارت داخله بود، تمرکز یافت و رییس این اداره نیز سمت معاونت فنی اداره کل مزبور را داشت[23].

در ۸ تیرماه ۱۳۰۵ شمسی علی منصور، وزیر داخله (وزیر کشور) طی نامه‌ای به شماره ۲۵۲۷ به وزارت معارف، راجع به معارف و امتحانات مدرسه قابلگی، ضمن تعیین موقعیت تشکیلاتی مدرسه می‌نویسد:

"این وزارت‌خانه با بودن تحصیل و امتحانات مدرسه مذکور تحت نظر مدرسه طب مخالفتی نداشته و به همین نظر تقاضا شد کما فی‌السابق ممتحنین را معین و امتحانات را به جریان اندازند، لذا موعد امتحان خیلی به تعویق افتاده. متمنی است بر حسب معمول سنوات قبل مقرر شود، زودتر ممتحنین را معین و امتحانات را به جریان انداخته و صورتی از نمرات محصلات و نتیجه امتحان را به اداره کل صحتیه ارسال فرمایند[24]."

گویا این کش‌وقوس‌ها بر سر تصدی مدرسه قابلگی، کماکان وجود داشت و اسناد نیز بیانگر چنین وضعیتی است.

"وزارت داخله، صحتیه کل مملکتی، نمره ۱۵۵۳۲/۷۶۵۹، به تاریخ ۱۳۰۷/۹/۶ شمسی

مقام محترم وزارت جلیله معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه؛ با استحضار از مفاد مرقومه نمره ۱۸۵۸۶/۱۵۷۰ مصاعدت می‌دهد که مریض‌خانه نسوان از موسسات صحتی [است] و بودجه آن هم از اعتبارات صحتیه کل تامین می‌شود و قسمت راجع به مدرسه قابلگی نیز برای این که مملکت احتیاج تام به قابله‌های با علم داشت، صحتیه کل به خرج خود کلاس درس مفتوح و همان طبیبیه مریض‌خانه را برای تعلیم شاگردان مامور نمود و با این حال تصدیق می‌فرمایند که هیچ وقت مدرسه قابلگی ضمیمه مدرسه طب نبوده و کمکی هم از مدرسه طب دریافت نمی‌دارد و صحتیه کل برای این که کلاس قابلگی موافق به اداری باشد، پروگرام آن را با اطلاع آن وزارت جلیله تهیه می‌نماید، در صورتی که بخواهند نظام‌نامه را به شورای عالی معارف هم مراجعه شود. ولی این که از نقطه نظر اداری، مدرسه قابلگی را تابع مدرسه طب نمایند، چون صحتیه جزو وزارت داخله است نمی‌تواند یکی از ادارات تابعه خود را

اشکالات در اعتلای مقعدی تام، میخانکیت ولادت در اعتلان مقعدی تام، سیر محاض در اعتلان مقعدی تام، تغییرات شکلیه در اعتلان مقعدی تام، خط حرکت در اعتلان مقعدی تام، مانور میخانکیت ولادت در اعتلان مقعدی تام، سیر محاض در اعتلان مقعدی تام، تغییرات شکلیه در اعتلان مقعدی تام، مانور موریسو

۲۲- اعتلان مقعدی تام و خط حرکت در اعتلان مقعدی غیرتام
۲۳- اعتلان منکی: اسباب اعتلان منکی، تشخیص اعتلان منکی، تشخیص وضعیت مختلفه اعتلان منکی، اشکالات در اعتلان منکی، میخانکیت ولادت در اعتلان منکی، خط حرکت در اعتلان منکی

۲۴- خلاص و خط حرکت
۲۵- تغییرات و تبدلات جهاز حامله بعد از ولادت، جهاز تناسلی
۲۶- پرستاری زائو
۲۷- پرستاری نوزاد
۲۸- حالاتی که بعد از ولادت در زائو دیده می‌شود.
۲۹- موت ظاهری جنین
۳۰- فیزیولوژی نوزاد
۳۱- حفظ صحت نوزاد
۳۲- اوضاع نوزاد و فطام
۳۳- وضعیت ولادیه

۳۴- حمل: حمل عدید، اسباب حمل توام، تشخیص توام
۳۵- آسه‌پسی و آنتی‌سه‌پسی
۳۶- پاکیزگی قابله و لوازم زائو
۳۷- دواهای مستعمل
۳۸- آلات و ادوات مخصوص به قابلگی
۳۹- نظافت در ولادت

[شرایط امتحان]:

- ۱- تشریح عمومی مختصر (۲۰ سؤال)
- ۲- تشریح خصوصی جهاز تناسلی نسا (۹ سؤال)
- ۳- فیزیولوژی عمومی مختصر (۱۶ سؤال)
- ۴- فیزیولوژی خصوصی جهاز تناسلی نسا (۵ سؤال)
- ۵- باکتریولوژی مختصر (۱۴ سؤال)
- ۶- امراض عمومی مختصر (۱۷ سؤال).
- ۷- امراض خصوصی جهاز تناسلی نسا (۱۸ سؤال)
- ۸- پرستاری مریض (۷۹ سؤال)
- ۹- فن ولادت (۱- ولادت طبیعی، ۳۹ سؤال؛ ۲- عسرت ولادت، ۲۶ سؤال)
- ۱۰- حفظ صحت زائو و اطفال (۱۲ سؤال)

[ضمیمه]:
الف: مدت تحصیل دو سال است.
ب: دروس به زبان فارسی تدریس می‌شود.
ج: عملیات ولادت، در زایشگاه خصوصی تطبیق می‌شود.
د: شرط ورود محصلات، دارا بودن تصدیق‌نامه متوسط خواهد بود[20]."

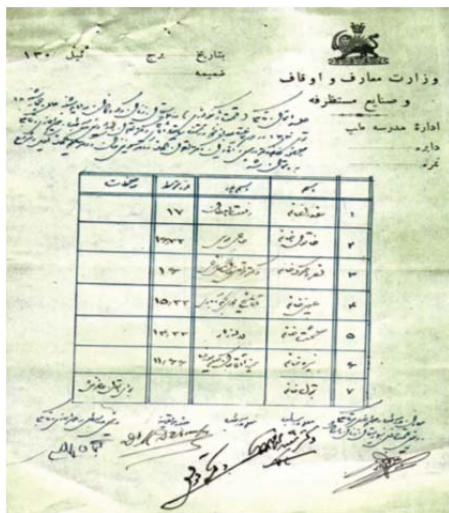
مرکز موسسات صحتی مملکتی، در اداره کل صحتیه

هیات وزرا در جلسه ۱۷ بهمن‌ماه ۱۳۰۴، بر حسب پیشنهاد وزارت داخله، مصوب کرد که اداره صحتیه کل مملکتی به‌صورت ضمیمه وزارت داخله و جزو تشکیلات آن وزارت‌خانه شود. براساس این مصوبه، اعتبارات و بودجه اداره صحتیه کل که به تاسیسات و مصارف صحتی اختصاص دارد، ضمیمه اعتبارات وزارت داخله شد. پس از این مقرر شد تا دکتر حسین‌خان بهرامی از طرف وزارت داخله، به ریاست اداره صحتیه منصوب شود[21].

اشتغال تحصیل‌کردگان این رشته استمرار پیدا کرد، کم‌کم روش‌های خودآموخته و ابتدایی قابلگی، رو به محو شدن گذاشت. در سال‌های بعد، برنامه آموزشی منسجم‌تر جاری شد و معلمانی چون: مادام فراسکینا، ماتیلد درمپس، پن؛ و از پزشکان ایرانی، علیم‌الملک فرهنگندی، امیراعلم، سعید مالک، حکیم‌الملک، اعلم‌الملک و معاون، به تدریس قابلگی پرداختند و لاجرم شرایط تحصیل، برنامه درسی یا "پروگرام" و دستورالعمل طراحی سئوالات محصلان تدوین شد. محصلان فارغ‌التحصیل شده، جایگزین قابله‌های سنتی شدند و از سال ۱۳۰۷ شمسی، روند آموزشی و اجرایی فن قابلگی یا مامایی، با اجرای مصوبات و قانون، وارد مرحله دیگری شد که به آن در مقاله دیگری خواهیم پرداخت.

جدول ۳ صورت جلسه امتحان قابله‌ها و لیست نمرات آنها در سال ۱۳۰۳ شمسی

نمره ترتیب	اسم	اسم پدر	نمره متوسط	ملاحظات
۱	عنازخانم	رفعت‌السلطان	۱۷	-
۲	خاتون خانم	حاجی موسی	۱۶/۳۳	-
۳	نصره‌الملوک خانم	دکتر مرتضی‌خان گل سرخی	۱۶	-
۴	عینی خانم	آقا شیخ مهدی نجم‌آبادی	۱۵/۳۳	-
۵	حشمت خانم	لاله‌زار	۱۴/۳۳	-
۶	نیره خانم	میرزا آقا جان حکیم معروف	۱۱/۶۶	-
۷	بتول خانم	-	-	برای امتحان حاضر نشد.

تصویر ۴ سند مربوط به امتحان از محصلان مدرسه قابلگی در سال ۱۳۰۳ شمسی

جدول ۴ صورت جلسه امتحان مدرسه قابلگی در یوم سه شنبه ۲۱ تیرماه سال ۱۳۰۵ تا پنج‌شنبه ۲۳ تیرماه سال ۱۳۰۵

نمره ترتیب	اسم	اسم پدر	نمره امراض	نمره تشریح	نمره مراقبت	نمره متوسط	ملاحظات
۱	منصوره خانم	حاج اشرف‌الملک	۱۸/۱۰	۱۹/۳۳	خیلی خوب	۱۸/۷۵	اول
۲	مریم خانم	شهورایی	۱۳	۱۷/۶۶	خوب	۱۵/۳۳	دوم
۳	راحله خانم	اسحق	۱۴/۳۳	۱۶/۳۳	خوب	۱۵/۱۷	چهارم
۴	حکیمیه خانم	اسرائیل	۱۲	۱۸/۳۳	خوب	۱۵/۱۷	دوم
۳	سارا خانم	نسیم	۹/۳۳	-	-	-	بعد از تعطیل تابستان تجدید.
۴	حشمت خانم	آق‌بابا	۹/۶۶	-	-	-	امتحان گرفته شود

معلم مدرسه عالی طب دکتر سعید مالک، معلم مدرسه عالی طب دکتر عباس ادهم، طبیبه مریض‌خانه و معلمه مدرسه قابلگی دکتر ماتیلد درمپس، رییس قسمت فنی مریض‌خانه نسون/علیم‌الملک فرهنگندی، ۳۶۱۱۴

مطیع اداره دیگری که در وزارت‌خانه دیگری است بنماید. لهذا صحیه کل، پروگرامی را که وزارت جلیله معارف باشد می‌پذیرد و با تضمین کامل وزارت معارف هم دایر به اجرای مواد پروگرام و امتحانات مدرسه موافق است، ولی تابع نمودن مدرسه قابلگی را به یک موسسه دیگری نمی‌تواند بپذیرد.
[امضا: دکتر سعید مالک] [25]

محصلان مدرسه قابلگی

براساس اسناد موجود، جلسه امتحان قابلگی، قسمت ژنیکولوژی، در مریض‌خانه نسون در تحت ریاست آقای دکتر لقمان‌الدوله رییس مدرسه طب و دواسازی و قابلگی و خود خانم دکتر درمپس، طبیبه مریض‌خانه و آقایان دکتر یونس‌خان، معلم قابلگی مدرسه طبی و دکتر ابوالقاسم‌خان بهرامی، کفیل مریض‌خانه نسون و دکتر علیم‌الملک، معاون مدرسه طب و دواسازی، در ۲۸ عقرب ۱۳۰۲ تشکیل شد و به امتحان‌گرفتن آغاز کرد (جدول ۲).

جدول ۲ نخستین فارغ‌التحصیلان مدرسه قابلگی و لیست نمرات آنها در امتحان در سال ۱۳۰۲ شمسی

نمره ترتیب	اسم	اسم پدر	نمره متوسط	ملاحظات
۱	عزت‌الملوک	مهام الدوله	۱۸/۹	چون اول شد بر حسب نظام‌نامه شورای عالی معارف تقاضای مدال برای مشارالیها شد.
۲	زینت خانم	میرزا محمدخان دانشور	۱۸/۴	
۳	اعلم‌الملوک	میرزا محمد خان	۱۵/۲	
۴	ایران خانم	میرزا ابراهیم	۱۵/۱	

معاون مدرسه طبی دولتی: دکتر علیم‌الملک، کفیل مریض‌خانه نسون؛ دکتر ابوالقاسم بهرامی، معلم قابلگی مدرسه طبی دولتی؛ دکتر یونس طبیبه مریض‌خانه نسون؛ دکتر ماتیلد درمپس، رییس مدرسه طبی دولتی؛ دکتر لقمان‌الدوله، ۲۹۷۱۵۰۳۷

یک سال بعد، امتحان مدرسه قابلگی باز به همان ترتیب پیش بود: رییس مدرسه طب و دواسازی و قابلگی، دکتر لقمان‌الدوله؛ معاون مدرسه طب و دواسازی و قابلگی و رییس قسمت فنی بیمارستان زنان و کودکان، دکتر علیم‌الملک فرهنگندی؛ معلم مدرسه طب، دکتر لقمان‌الدوله؛ طبیبه مریض‌خانه، دکتر ماتیلد درمپس و معلم مدرسه طب، دکتر یونس‌خان [26]. جلسه امتحان قابلگی، قسمت ژنیکولوژی، در بیمارستان زنان و کودکان، در ایام شنبه و چهارشنبه ۱۸ قوس ۱۳۰۳ شمسی، در ۲ ساعت بعد از ظهر، تحت ریاست آقای دکتر لقمان‌الدوله، دکتر یونس‌خان و دکتر علیم‌الملک تشکیل شد و به امتحان‌گرفتن آغاز کرد (جدول ۳، تصویر ۴).

دو سال بعد هم جلسه امتحان قابلگی در روز سه‌شنبه و پنج‌شنبه، ۲۱ و ۲۳ تیرماه سال ۱۳۰۵، از ساعت ۸ تا ۱۲، تحت نظر مدرسه عالی طب در مریض‌خانه نسون و با ریاست دکتر علی‌خان فرهنگندی، رییس قسمت فنی مریض‌خانه نسون و عضویت آقایان دکتر اعلم‌الملک و دکتر لقمان‌الملک، معلمان مدرسه طب و دکتر درمپس، طبیبه اول و معلم مریض‌خانه نسون تشکیل شد و از محصلان قابلگی امتحان به عمل آمد. نتیجه امتحان به‌همراه اسامی آنها را در جدول‌ها آورده‌ایم (جدول شماره ۴ و ۵) [27]. پیش از تاسیس مدرسه قابلگی، برای برآوردن نیاز مردم به قابله‌ها و ممانعت‌کردن از فعالیت قابله‌های بی‌تجربه، از همه قابله‌ها امتحان گرفتند و پس از آزمون، به قابله‌هایی که از عهده آزمون برآمدند، گواهی فعالیت داده شد و از ادامه کار افراد بی‌تجربه جلوگیری شد. پس از آن، هنگامی که نخستین گروه از محصلین مامایی از دارالمعلمین، فارغ‌التحصیل شدند و روند آموزش و

1991. 416-7 p. [Persian]
- 9-Roshdih S. Life events. Tehran: Tarikhe Iran; 1983. 148 p. [Persian]
- 10- Yaghmaei E. Iran's Minister of science and education and culture. Tehran: Tehran university press; 1996. 499 p. [Persian]
- 11- National Library and Archives of Iran. Accession No 103004. Tehran: National Library and Archives of Iran. [Persian]
- 12- National Library and Archives of Iran. Accession No 297343336. Tehran: National Library and Archives of Iran. [Persian]
- 13- Tehran university. Medical School, pharmaceutical, dental, hospital and related educational institutions Guide. Tehran: Tehran university press; 1953. [Persian]
- 14- Ayati A. Preconditions for the Qajar dynasty and coronation of Reza Khan Pahlavi. Inst Iran contemp hist stud. 2004;8(29):41. [Persian]
- 1۵- National Library and Archives of Iran. Accession No 29730946. Tehran: National Library and Archives of Iran. [Persian]
- 16-Ghasemi F. salnameye Pars. Tehran: Amirkabir publication;2004. 92p. [Persian]
- 17- National Library and Archives of Iran. Accession No 29722828. Tehran: National Library and Archives of Iran. [Persian]
- 18- National Library and Archives of Iran. Accession No 29728655. Tehran: National Library and Archives of Iran. [Persian]
- 19- National Library and Archives of Iran. Accession No 29727349. Tehran: National Library and Archives of Iran. [Persian]
- 20- Karimian A. Medicine in History. Payame Mehr. 2066(8):14-5. [Persian]
- 21- National Library and Archives of Iran. Accession No 297039954. Tehran: National Library and Archives of Iran. [Persian]
- 22- National Library and Archives of Iran. Accession No 52001. Tehran: National Library and Archives of Iran. [Persian]
- 23- Hekmat A. Ministry of Education, Iranshahr. Tehran: National Commission of UNESCO; 1343. p. 1406. [Persian]
- 24- National Library and Archives of Iran. Accession No 29727342. Tehran: National Library and Archives of Iran. [Persian]
- 25- National Library and Archives of Iran. Accession No 2974685. Tehran: National Library and Archives of Iran. [Persian]
- 26- National Library and Archives of Iran. Accession No 29715037. Tehran: National Library and Archives of Iran. [Persian]
- 27- National Library and Archives of Iran. Accession No 29736114. Tehran: National Library and Archives of Iran. [Persian]

جدول ۵) صورت جلسه امتحان مدرسه قابلگی در یوم پنجشنبه ۲۳ تیرماه سال ۱۳۰۵ شمسی، سال اول

نمره ترتیب	اسم	اسم پدر	نمره امراض	نمره تشریح	نمره قابلگی	نمره متوسط	ملاحظات
۱	گوهرخانم	لاله زار	۱۱/۳۳	۱۰/۳۳	خوب	۱۰/۸۳	دوم
۲	عزیزه خانم	ابراهیم	۱۳/۶۶	۱۲/۳۳	خوب	۱۲/۹۵	اول

نتیجه گیری

قبل از تاسیس مدرسه قابلگی، آموزش کلاسیک مامایی وجود نداشت و قابلها به شکل تجربی و سنتی که سینه به سینه منتقل می شد، این وظیفه را به عهده داشتند. ناآگاهی این قابلهای خودآموخته از علم طب، موجب مرگ و میر مادران و نوزادان زیادی می شد؛ به طوری که دکتر/میراعلم آمار این مرگ و میرها را بین ۳۰ تا ۵۰٪ زایمانها می دانست. با تاسیس دارالمعلمات در سال ۱۲۹۸ شمسی به همت /احمدخان نصیرالدوله، مدرسه قابلگی پایه گذاری شد و تا حد قابل توجهی، از مرگ مادران و کودکان کاسته شد.

تشکر و قدردانی: موردی از سوی نویسنده گزارش نشده است.

تأییدیه اخلاقی: موردی از سوی نویسنده گزارش نشده است.

تعارض منافع: موردی از سوی نویسنده گزارش نشده است.

سهم نویسندگان: علی کریمیان (نویسنده اول)، همه موارد مربوط به مقاله توسط ایشان انجام شده است (۱۰۰٪).

منابع مالی: موردی از سوی نویسنده گزارش نشده است.

منابع

- 1- Torabi Farsani S. Some documents from girl's school, from constitution to Pahlavi dynasty. Tehran: National Library and Archives of Iran; 2008. p.227. [Persian]
- 2- National Library and Archives of Iran. Accession No 24095867. Tehran: National Library and Archives of Iran. [Persian]
- 3- Official gazette of the Islamic Republic of Iran. Set of rules and regulations Constitutional Era (1906-1920). Tehran: Official gazette of the Islamic Republic of Iran; 252 p. [Persian]
- 4- National Library and Archives of Iran. Accession No 297015022. Tehran: National Library and Archives of Iran. [Persian]
- 5- National Library and Archives of Iran. Accession No 297022823. Tehran: National Library and Archives of Iran. [Persian]
- 6- National Library and Archives of Iran. Accession No 297015021. Tehran: National Library and Archives of Iran. [Persian]
- 7- Etelaat Institution. 28 thousands days history of Iran and world. Tehran: Etelaat Newspaper; 1976. [Persian]
- 8- Mahboobi Ardekani H. History of new civilization institutions in Iran. Tehran: Tehran university press;